Svenskan i Finland
5

Föredrag vid femte sammankomsten för beskrivningen av svenskan i Finland

Joensuu 7–8.5.1999

Redigerade av
Kyllikki Keski-Raasakka och Pirjo Söderholm

Joensuu 2000

Problem med markering av prosodi i lexikalt uttal i finlandssvenskan

Mikko Kuronen & Kari Leinonen
Tammerfors universitet

1 Allmänna synpunkter

Det finns en entydig norm för uttalet av enskilda ord i betonad position i rikssvenskan (= mellansvenskt standarduttal). Varje stavelse och morfem har en viss prosodisk karaktär och när de ingår i ett ord finns det tydliga regler för deras prosodiska realisation inklusive ett alternativt uttal i en del fall. Markeringen av rikssvensk prosodi varierar emellertid i olika böcker beroende på vilket syfte boken strävar efter att uppfylla. Målgruppen är ofta den faktor som gör att ett ords uttal kan anges olika i skilda böcker. En sak som gör att de finskspråkiga som målgrupp ställer speciella krav på uttalsmarkeringen är t.ex. kvantitetsförhållandena som skiljs markant åt i finskan och i rikssvenskan.

Däremot är det mera problematiskt att markera lexikalt uttal i finlandssvenskan. För det första finns det inte något enhetligt uttalsmönster för den finlandssvenska standardvarianten (= riksfinlandssvenskan). För det andra har man hittills inte på allvar försökt att komma överens om en enhetlig norm. Att fastställa en uttalsnorm vore emellertid av största vikt med tanke på att finlandssvenskan är den variant som normalt lärs ut i finska skolor som obligatoriskt ämne och i mycket stor utsträckning även på högre nivåer.

Vi behandlar i denna uppsats sex centrala problem som är av vikt för de finskspråkiga inlärare som försöker lära sig ett korrekt lexikalt uttal av finlandssvenska ord.

2 Finskspråkiga inlärare som målgrupp

De infödda finlandssvenskarnas behov skiljer sig från de finskspråkiga inlärarnas behov när det gäller att få information om hur ett svenskt ord skall uttalas. De infödda har normalt inga svårigheter att uttala vanliga svenska appellativer på ett korrekt och inom gruppen konventionellt sätt men däremot kan de tveka om uttalet av främmande ord och mera ovanliga egennamn. Den information som räcker till för dem är närmast:

1. placering av huvudtrycket på rätt stavelse
2. förhållandet mellan ortografi och uttal
3. val av rätt fonem (t.ex. /u/ eller /o/ i *cyklop*)
4. kvantiteten hos vokaler och konsonanter

Denna information på fonologisk nivå finns t.ex. i "Svensk uttalsordlista" – utgiven av Forskningscentralen för de inhemska språken 1994 – som är den viktigaste källan för finlandssvenskt uttal av svenska ord. En enda fonetisk markering i denna bok är att /ö/ uttalas som œ framför /r/. Redaktionen konstaterar att uttalsordlistan "skall kunna användas av både svenskspråkiga och finskspråkiga." (Svensk uttalsordlista 1994: 7.) Samma principer tillämpas också i "Svenskt uttal för finnar" (Laurén et al. 1977). Informationen är emellertid bristfällig speciellt därför att markeringarna för finskspråkiga inlärare låter påskina som om det lexikala uttalet i finlandssvenskan och i rikssvenskan skulle vara rätt likt. De finskspråkiga skulle i stället behöva mer detaljerade fonetiska uttalsangivelser med både segmentella och suprasegmentella drag och med psykoakustiska modifikationer på grundval av finskt orduttal för att kunna klara av finlandssvenskt resp. rikssvenskt orduttal på ett korrekt sätt. (Jfr även Svensén 1987: 64.)

3 Notation

Man kan tänka sig t.ex. följande drag som en finsk ordboksanvändare skulle vilja få information om:

1. placering av huvudtryck
2. placering av bitryck
3. funktionell längd (kvantitet)
4. fonetisk längd (duration)
5. intonation i huvudbetonad stavelse
6. intonation i bibetonad stavelse
7. assimilationer
8. reduktioner
9. enskilda fonem
10. allofoner (ljudkvaliteter)

I notationen skall man inte utgå ifrån de fonologiska utan de fonetiska dragen som skall relateras till de akustiska fakta och de psykoakustiska fakta som styrs av ordboksanvändarnas finska uttalsvanor.

Man skall följa samma principer i notationen av finlandssvenskt och rikssvenskt uttal av ord.

4 Längd

Det finns två huvudtyper av stavelsestruktur i betonad position i rikssvenskan:

a.	/V:K/	[tʰɒ:´l]
aa.	/V:/	[tʰɒ:´]
b.	/VK:/	[tʰa´l:]
ba.	/VK$_1$K$_2$/	[tʰa´l·j]
bb.	/V:K$_1$K$_2$/	[mo:´ln] [ɹɒ:´kt]

I obetonad position finns det däremot bara en typ:

c.	/VK/	[tɒ ʉ:´t]

I lexikalt uttal följer man i princip samma fonologiska regler i finlandssvenskan med undantag av att /VK/ i finlandssvenskan även förekommer i betonad position (se nedan).

4.1 Problem I

Uttalet på den fonologiska nivån är relativt enkelt men i vissa fall uppstår det problem då man vill ange uttalet för de finskspråkiga på den fonetiska nivån. Vi utgår från ett enkelt fall där finskan har likadana strukturer som både rikssvenskan och finlandssvenskan:

risv.	[vi^{j}:´d]	[vi^{j}:`da´]	(vida)
fisv.	[vi:`ɖ]	[vi:`ɖa]	(vida)
fi.	--	[vi:`ɖan]	(viidan)
risv.	[vi^{j}:´t]		
fisv.	[vi:`t]		
fi.	--		

Ett problematiskt fall är dock lång vokal i betonad position följd av tonlös obstruent + kort vokal (V: + p/t/k/s/ʃ + V). Traditionellt brukar man markera denna typ fonetiskt på följande sätt – en konventionell markering som bygger på den fonologiska strukturen:

risv.	[vi^{j}:`ta´]
fisv.	[vi:`ta]

De finskspråkiga accepterar inte detta. Orsaken är att det finns två olika fonologiska typer i finskan som de finskspråkiga hör enligt följande:

fi.	[vi:`ta]	(viita)	/V:K/
fi.	[vi:`t:a]	(viitta)	/V:K:/

Rent intuitivt upplever de finskspråkiga emellertid att sv. /vita/ ligger närmare fi. /viitta/ än fi. /viita/. Vi gjorde mätningar på obstruenten i förhållande till föregående vokal för att klargöra om det auditiva intrycket överensstämmer med den akustiska verkligheten. Vi använde två finlandssvenska och två rikssvenska talare samt två finska talare ur Tammerforsmaterialet. (Leinonen et al. 1982.) De procentuella värdena för V: plus efterföljande tonlösa obstruent ser följande ut:

fi.	/V:K/	V: 75%	–	K 25%
risv.	/V:K/	V: 65%	–	K 35%
fi.	/V:K:/	V: 55%	–	K: 45%
fisv.	/V:K/	V: 50%	–	K 50%

På grundval av dessa mätningsvärden är det klart att markeringssättet för de finskspråkiga skall modifieras. Det torde vara berättigat att göra det enligt följande:

risv. [viʲ:`ta´] > [viʲ:`t·a´]
fisv. [vi:`ta] > [vi:`t:a] [ra:`p:a] [ra:`k:a] [ra:`s:a] [frɛ:`ç:a] [sla:`f:ɛn]

4.2 Problem 2

Ett annat intressant längdproblem utgörs av strukturen kort vokal efterföljd av två skilda konsonanter av viss typ. Vi utgår ifrån de problemfria fallen vad gäller de finskspråkiga:

risv.	[ba´n·d]	[ba´n:det]	(bandet)
fisv.	[ba`n·d]	[ba`n:dɛt]	(bandet)
fi.	--	[pa`n:da]	(panda)
risv.	[pʰa´n·t]		
fisv.	[pa`nt·]	(Bergroth 1922: 52–54)	

Ett problematiskt fall är dock kort vokal i betonad position följd av resonant + tonlös obstruent + kort vokal (V + l/r/m/n/ŋ + p/t/k/s/ʃ + V). Traditionellt brukar man markera denna typ fonetiskt på följande sätt – en konventionell markering som bygger på den fonologiska strukturen (jfr Laurén et al. 1977, Svensk uttalsordlista 1994):

risv. [pʰa´n:tɛn]
fisv. [pa`n:tɛn]

De finskspråkiga accepterar inte detta. Orsaken är att det finns två olika fonologiska typer i finskan som de finskspråkiga hör enligt följande:

fi. [pa`n:ta] (panta)
fi. [pa`nt:i] (pantti)

Rent intuitivt upplever de finskspråkiga emellertid att sv. /panten/ ligger närmare fi. /pantti/ än fi. /panta/. Vi gjorde mätningar på resonanten och obstruenten för att klargöra om de finskspråkigas auditiva intryck överensstämmer med den akustiska verkligheten. Vi använde två finlandssvenska och två rikssvenska talare samt två finska talare ur Tammerforsmaterialet. (Leinonen et al. 1982.) De procentuella värdena för resonant (=R) plus tonlös obstruent (=O) ser följande ut:

fi.	/R·O/	R· 50%	–	O 50%
risv.	/R·O/	R· 45%	–	O 55%
fi.	/RO:/	R 40%	–	O: 60%
fisv.	/R·O/	R· 30%	–	O 70%

Det framgår av siffrorna att obstruentens längd i rikssvenskt uttal ligger mittemellan obstruentens längd i de båda finska uttalstyperna. Vi anser därför att det är mer korrekt att markera obstruenten som halvlång i en uttalsangivelse avsedd för de finskspråkiga, medan det finlandssvenska uttalet utan tvekan motsvarar den finska strukturen /RO:/.

risv. [pʰa´n:t·ɛn]
fisv. [pa`nt:ɛn] [ha`lk:a] [jɛ`mk:a] [ha`rp:a] [tɛ`ŋk:a] etc.

För riksfinlandssvenskans del har denna uttalstyp behandlats närmare av Reuter (1973: 220–222, 1984: 134 ff.). Han medger att detta uttalsmönster gäller i helsingforssvenskan. Även om denna variant är närmast att betrakta som riksfinlandssvenska håller finlandssvenskarna fast vid den gamla fonologiska strukturen /R·O/ i svenskan i uttalsmarkeringar för de finskspråkiga. (Jfr Laurén et al. 1977, Svensk uttalsordlista 1994.) En korrektare struktur vore /RO:/. Eliasson (1978: 111–114) behandlar problemet ur rikssvenskt perspektiv, d.v.s. hur en rikssvensk klarar av det finska uttalet av samma fonologiska struktur /R·O/ som också finns i rikssvenskan. Det märkliga i hans resonemang är att han å ena sidan kommer fram till att risv. /panten/ och fi. /panta/ har en identisk fonetisk manifestation av konsonantlängderna i kombinationen resonant plus obstruent men att han å andra sidan menar att rikssvenskarna inte kan realisera det finska mönstret rätt. Den fonetiska manifestationen kan m.a.o. inte vara identisk i motsats till Eliassons teoretiska resonemang.

4.3 Problem 3

Ett ord i rikssvenskan kan ha maximalt två långa (= betonade) stavelser i lexikalt uttal. Av de starka morfemen bibehåller det första och det sista

längden och alla i mitten förkortas såsom t.ex. morfemen /po:/ och /li:t/ i det avledda ordet *opålitlighet* [uβ:ˋpɔlitlihe:´t]. Alla akustiska analyser i fortsättningen baserar sig på Tammerforsmaterialet (Leinonen et alii 1982) eller autentiska exempel ur radioprogram. Analysen av de fonetiska parametrarna (F0 och längd) har utförts med hjälp av talanalyssystemet ISA (Intelligent Speech Analyser) som har utvecklats av Pitchsystems Inc./Raimo Toivonen.

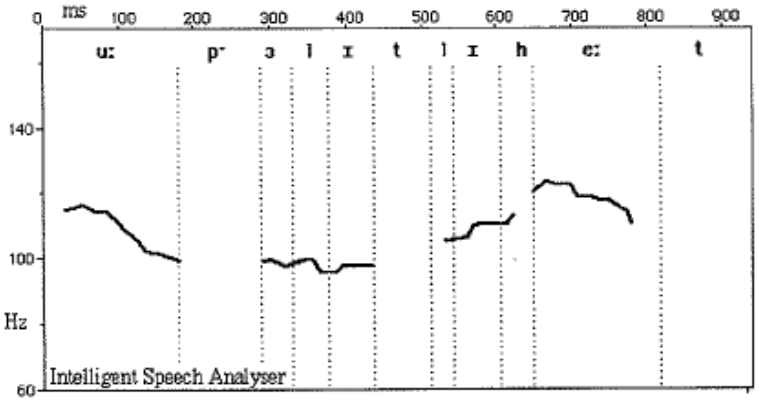

Figur 1. (Det är väl inte frågan om) opålitlighet. Risv., manlig talare

Så är fallet inte i finlandssvenskan där morfemlängden brukar bibehållas som i ordet *opålitlighet* [u:ˋpɔ:li:tlihɛ:t]:

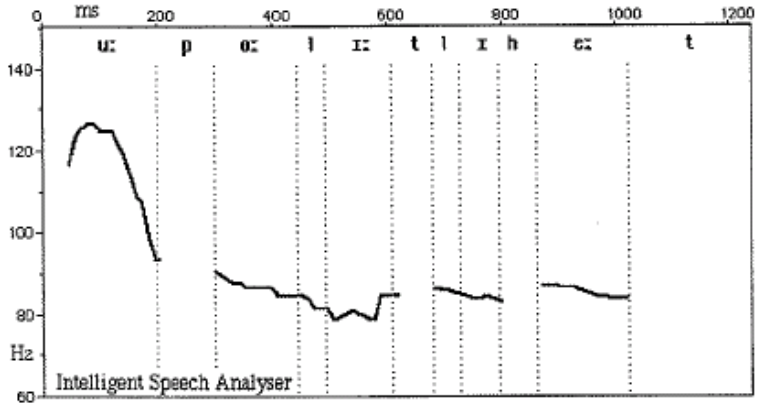

Figur 2. (Det är väl inte frågan om) opålitlighet. Fisv., manlig talare

Det kan t.o.m. finnas andra slags avvikelser från rikssvenskan. Det finns t.ex. morfem som i rikssvenskan är obetonade och korta men som i finlandssvenskan kan förekomma som långa såsom i nedanstående uttal av ordet *opålitlighet* [u:ˋpɔ:li:tli:ghɛ:t]:

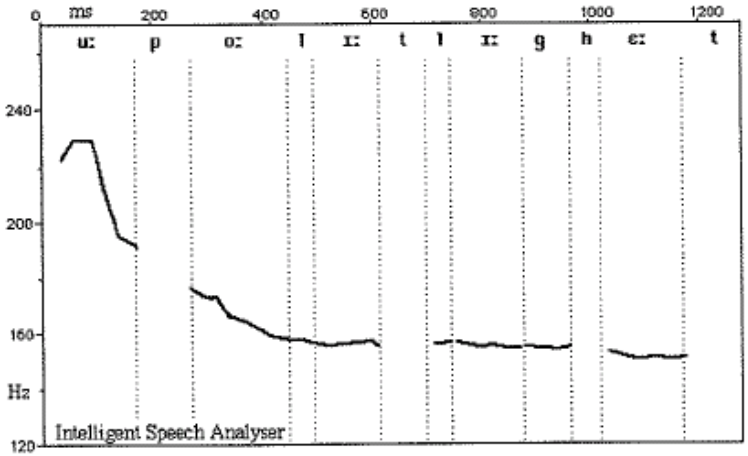

Figur 3. (Det är väl inte frågan om) opålitlighet. Fisv., kvinnlig talare

4.4 Problem 4

Kortstavigheten är något som det finns delade meningar om vad gäller riksfinlandssvenskan. I inledningen till "Svensk uttalsordlista" (1994: 9) står det bl.a.: "Ett sådant s.k. **kortstavigt uttal** strider mot den allmänsvenska kvantitetsregeln enligt vilken varje betonad stavelse måste innehålla antingen lång vokal eller lång konsonant. Kortstavigt uttal har därför i allmänhet inte ansetts acceptabelt i vårdad finlandssvenska. I praktiken är det emellertid uppenbart att det inte kan utdömas kategoriskt, och för ett begränsat antal ord ger ordlistan följaktligen kortstavigt uttal som ett alternativ i finlandssvenskan." (Jfr även Reuter 1977: 30–32.) När det gäller uttalsanvisningar för de finskspråkiga finns det inget skäl att utgå ifrån det svårdefinierade begreppet *vårdad finlandssvenska* utan ifrån det finlandssvenska uttal som de finskspråkiga hör omkring sig i Finland. Trots allt är det svårt att dra en gräns mellan de ord där kortstavigt uttal skall markeras som normalt talspråkligt och de där det skall betraktas som lågspråkligt. En återstående fråga är i vilken utsträckning det skall användas alternativa uttalsmarkeringar. Hur är det t.ex. med följande ords uttal?

bara	[ba`ra]	[ba:`ra]
tobak	[tu`bak]	[tu:`bak]
kamera	[ka`mera]	[ka:`mera]
föreställa	[fœ`restɛl:a]	[fœ:`restɛl:a]
översätta	[œ`værsɛt:a]	[ø:`værsɛt:a]
genomgå	[jɛ` nomgɔ:]	[jɛ:`nomgɔ:]

Frågan bör diskuteras vidare men det som är viktigt är att uttalsbeteckningarna motsvarar verkligheten så bra som möjligt.

4.5 Problem 5

Ett intressant fall i rikssvenskan utgörs av markering av eventuellt en resp. fler bibetoningar före huvudbetoning i ord som har huvudbetoningen mot slutet. Detta gäller speciellt de romanska lånorden som har huvudbetoningen på sista stavelsen. En öppen fråga är i vilken utsträckning det överhuvud finns bibetoning före huvudbetoning i liknande fall och hur den eventuella bibetoningen manifesteras t.ex. i ökning av längden i vokal eller konsonant i en bibetonad stavelse. Det finns inte några större akustiska eller auditiva undersökningar om fenomenet, men intuitivt upplever svenskar att bibetoning i vissa fall existerar. (Elert 1970: 38, 52, 59, 60, Gårding 1974: 33.) "Norstedts svenska uttalslexikon" (1997) försöker lösa problemet genom att använda olika alternativa markeringar vilka skall illustrera närvaro resp. frånvaro av bibetoning. Detta sker tydligen på intuitiv grund. Enligt bibetoningsprincipen förlängs normalt den konsonant som står efter den bibetonade stavelsen, t.ex. *manipulation* [man·ipəl·aɧu^{ʂ}:´n].

Hur detta fenomen fungerar i dagens finlandssvenska är också ett problem. Bergroth (1922: 3–5) konstaterar om förhållandena på 1920-talet att alla vokaler och konsonanter i liknande bibetonade stavelser är korta i motsats till rikssvenskan. I motsats till Bergroth anser Reuter (1977: 33) att konsonanten i bibetonade stavelser i romanska lånord tenderar att uttalas som halvlång om den dubbeltecknas, t.ex. *attityd*. Annars verkar det som om finlandssvenskarna uttalar både vokalen och konsonanten som kort i enlighet med Bergroth. Därför är det väl bäst att inte markera någon halvlängd i sådana fall som *manipulation* [manipulatçu:´n]. Hur det är med ord med dubbeltecknad konsonant är en öppen fråga.

5 Betoningsmönster i sammansättningar och avledningar

Betoningen i långa ord uppvisar ett relativt regelbundet mönster i rikssvenskan. Det normala är att det första och det sista betonbara morfemet bibehåller sin betoning och alla betonbara morfem mellan dem förlorar sin

betoning, d.v.s. de förkortas och grundtonen (= F0) är jämn. Intonationsmönstret utmärks oftast (= i gravisord) av att grundtonen går neråt på den första betonade stavelsen och uppåt på den sista som t.ex. i ordet *låginkomstutredning* [lo:`giŋkɔmstʉɪe:´dniŋ].

Vilka fonetiska korrelat använder finlandssvenskarna för att markera att ett långt ord har en bibetoning – eller fler bibetoningar? Eller kan man uttala ett långt ord med bara huvudbetoning? Längden, som i rikssvenskan är ett viktigt fonetiskt korrelat för betoning, kan knappast utgöra en bibetoningsmarkör i finlandssvenskan, eftersom de lexikalt långa morfemen oftast bibehåller sin längd i långa ord i finlandssvenskt uttal (jfr ovan). Grundtonen används också i finlandssvenskan som betoningsmarkör så att på den första betonade stavelsen går grundtonen neråt. Vi blev intresserade av om och hur de eventuella bibetoningarna markeras med ändringar i grundtonskurvan. Därför analyserade vi akustiskt en liten grupp olika långa ord med något olika strukturer för att få en överblick över det finlandssvenska bibetoningssystemet. Vår subjektiva bedömning var att de analyserade orden var representativa för finlandssvenskan. Resultaten kan tillämpas på markering av finlandssvenskt uttal för de finskspråkiga.

5.1 2-staviga ord

Sammansättningen *frispark* uppvisar ingen bibetoning. Tonen sjunker jämnt från ca 155 Hz ner till ca 100 Hz.

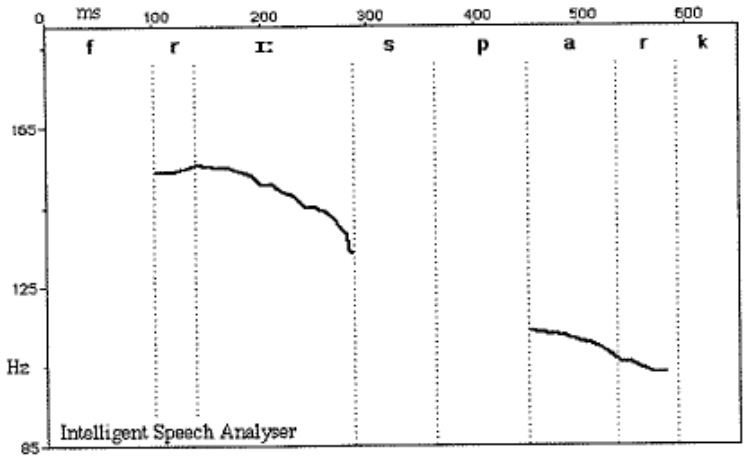

Figur 4. (TPS fick en) frispark. Fisv., manlig talare

Uttalsbeteckningen skulle sålunda kunna se ut så här: [fri:ˋspark].

5.2 3-staviga ord

Vi analyserade tre trestaviga ord med något olika strukturer. Det första ordet är egentligen en tvåstaving i bestämd form.

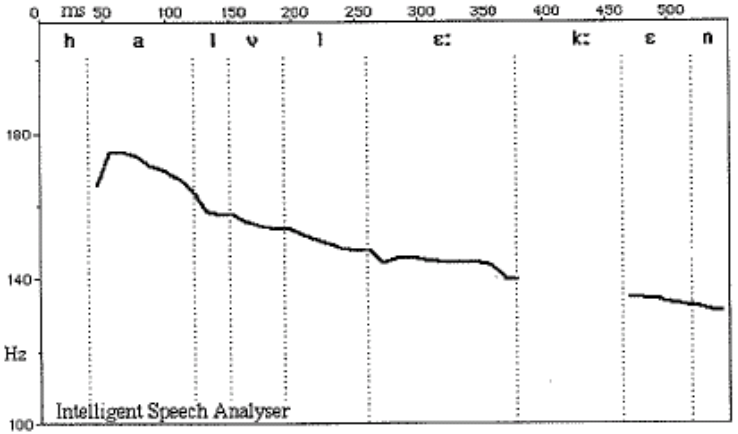

Figur 5. (Det hände i början av andra) halvleken. Fisv., manlig talare

På samma sätt som i ordet *frispark* sjunker grundtonen jämnt, från ca 175 Hz till ca 130 Hz, utan någon bibetoning. Uttalsbeteckningen skulle sålunda kunna vara: [haˋlv·lɛ:k:ɛn].

Samma jämnt sjunkande intonationsmönster påträffas i den treledade sammansättningen *frukostkorv* (AB+C).

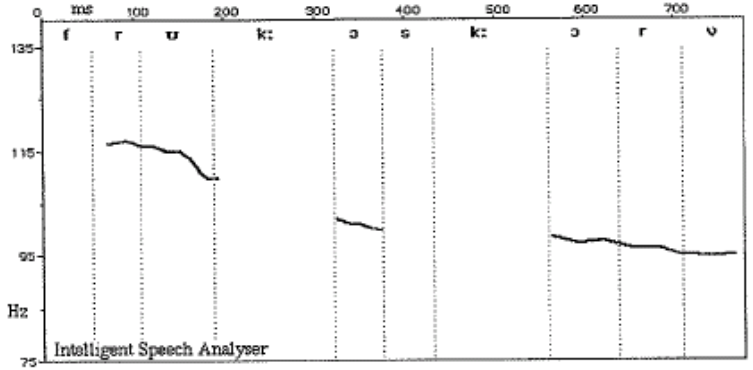

Figur 6. (Jag skulle gärna vilja äta lite) frukostkorv. Fisv., manlig talare

Grundtonen sjunker jämnt från ca 115 Hz till ca 95 Hz utan någon bibetoning. Uttalsbeteckningen skulle kunna se ut så här: [fruˋk:ɔstkɔrv].

En treledad sammansättning med en annan struktur (A+BC) uppvisar följande intonationsmönster:

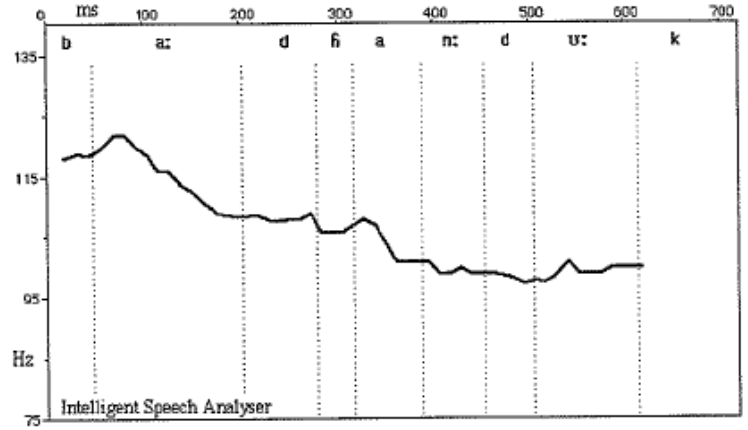

Figur 7. (Han köpte sig en) badhandduk. Fisv., manlig talare

På bilden kan synas en sänkning från ca 120 Hz ner till ca 105 Hz under det första sammansättningsledet och sedan en platå samt en annan sänkning till ca 100 Hz under det andra sammansättningsledet och därefter en praktiskt taget jämn grundton under det tredje sammansättningsledet. Man kan alltså

skönja en svag antydan till en bibetoning på det andra sammansättningsledet för att markera den lexikala strukturen i ordet, något som anses vara typiskt för finlandssvenskan (Reuter 1977: 35, 36). Man skulle kunna tänka sig att ange bibetoningen i uttalsbeteckningen för att markera det semantiskt baserade uttalet av sammansättningar i finlandssvenskan, d.v.s. antingen [ba:`ɖha n:ɖɯ:k] eller utan bibetoning [ba:`ɖhan:ɖɯ:k].

5.3 5-staviga ord

En tvåledad sammansättning med ett romanskt lånord som första led uppvisar bara en betoning:

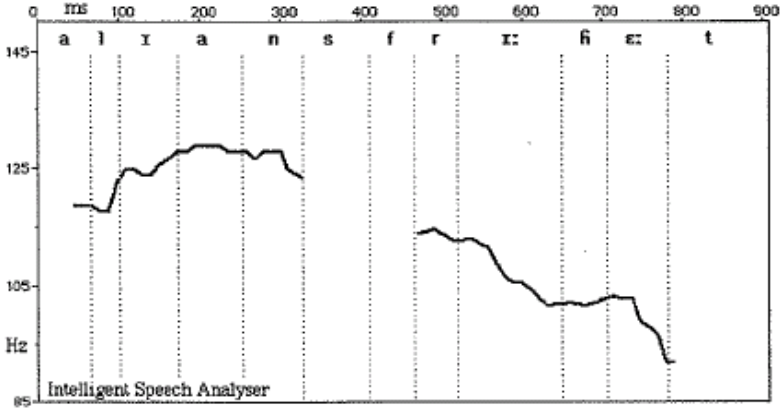

Figur 8. (Det skulle väl vara bra med) alliansfrihet (tycker jag). Fisv., manlig talare

Grundtonen sjunker jämnt från ca 130 Hz ner till ca 100 Hz. Den extra sänkningen på stavelsen *-het* upplever man inte som någon slags bibetoning utan bara en slags avtagning av energin i satsslutet. Uttalsbeteckningen ser ut så här: [alia`ns·fri:hɛ:t].

Enbetoningsmönstret gäller också en treledad sammansättning med ett romanskt lånord som första led.

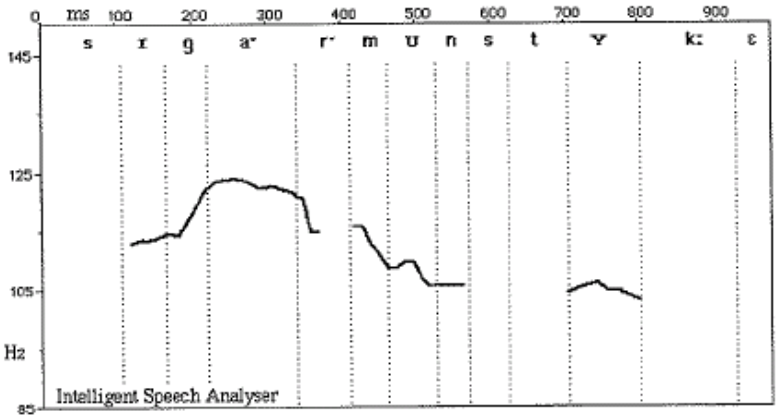

Figur 9. (Jag vill ha ett) cigarrmunstycke (om det passar). Fisv., manlig talare

Grundtonen sjunker från ca 125 Hz ner till ca 105 Hz. Den lilla ojämnheten på vokalen *u* beror på den kraftigt sjunkande grundtonen hos den föregående nasalen *m*, något som inte ger någon auditiv effekt. Uttalsbeteckningen skulle kunna vara [siga`r:mʊn:styk:ɛ].

För att illustrera variationen i finlandssvenskt uttal presenterar vi tre analyser av ordet *tvättinrättningen*.

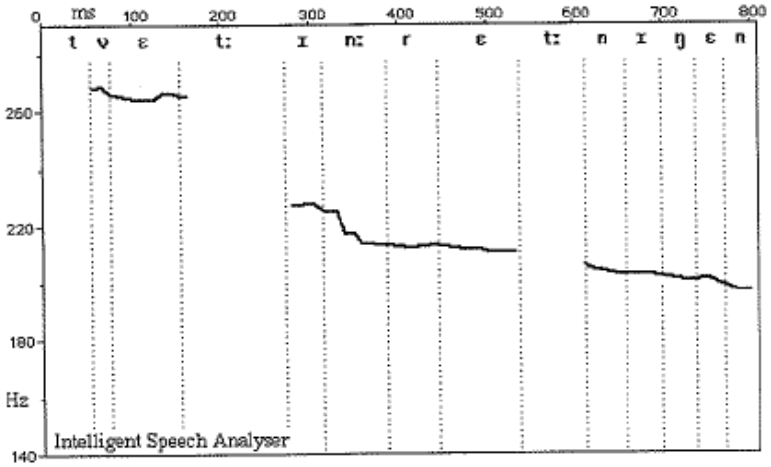

Figur 10. (Hon måste vara på) tvättinrättningen. Fisv., kvinnlig talare

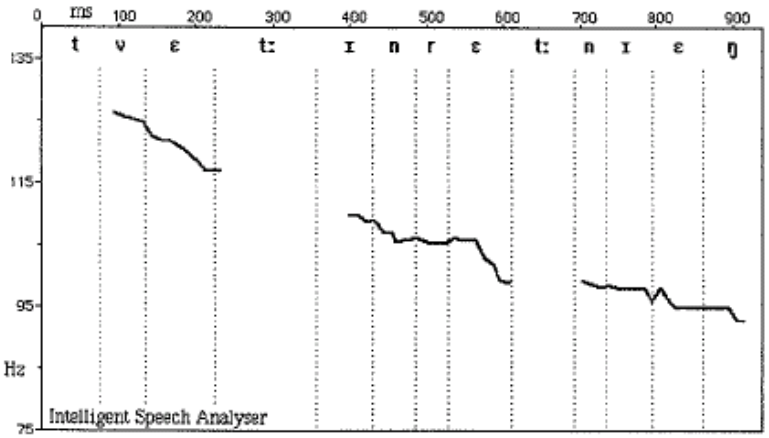

Figur 11. (Hon måste vara på) tvättinrättningen. Fisv., manlig talare

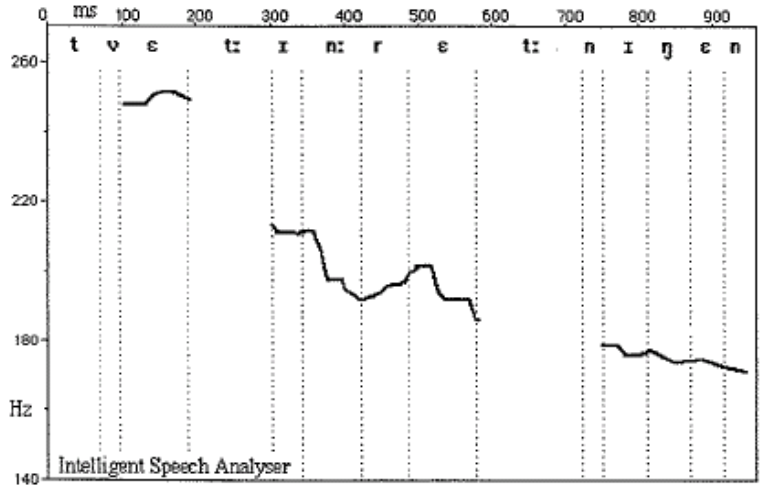

Figur 12. (Hon måste vara på) tvättinrättningen. Fisv., kvinnlig talare

Det första exemplet har bara huvudbetoning med början på ca 270 Hz och slutet på ca 200 Hz. I det andra exemplet, där grundtonen sjunker jämnt från ca 125 Hz ner till ca 95 Hz, kan man spåra en mycket svag antydan till bibetoning på stavelsen *rätt*. I det tredje exemplet sjunker grundtonen först

normalt från ca 250 Hz till ca 190 Hz under de två första stavelserna men stiger sedan till ca 200 Hz och sjunker åter på stavelsen *rätt* till ca 170 Hz. Man får tolka kurvan så att ordet har bibetoning på stavelsen *rätt*. Strukturen i sammansättningen är A+BC vilket gör att man enligt det finlandssvenska mönstret egentligen skulle betona stavelsen *in* för att markera strukturen i ordet. (Jfr Reuter 1977: 35, 36.) Bibetoningen faller här på samma stavelse som i rikssvenskan. Det är kanske trots allt inte skäl att ha bibetoning i uttalsbeteckningen: [tvɛ`t:in:rɛt:niŋɛn].

5.4 7-staviga ord

Ju längre ett ord blir dess starkare blir behovet av att ha bibetoning jämte huvudbetoningen i det finlandssvenska uttalet av långa ord. Tendensen är olika stark t.o.m. i sjustaviga ord som *uttalsundervisningen* av vilket ges fyra alternativa uttal nedan:

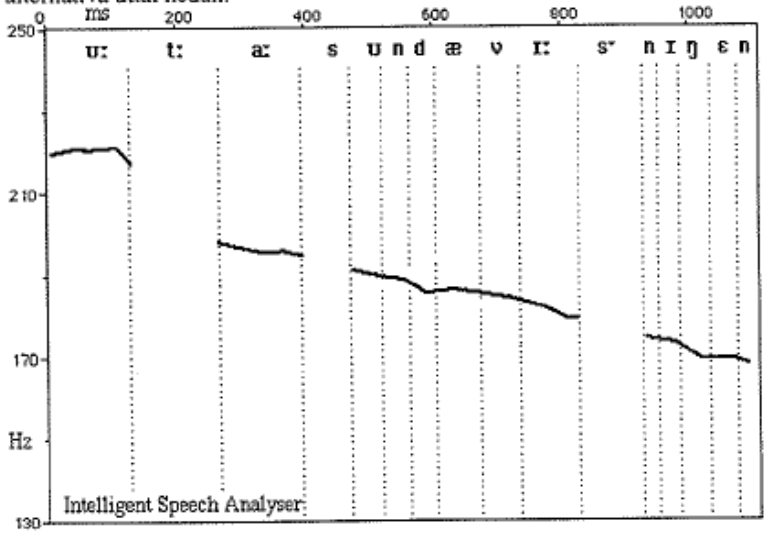

Figur 13. (Hur är det med) uttalsundervisningen (i ämnet)? Fisv., kvinnlig talare

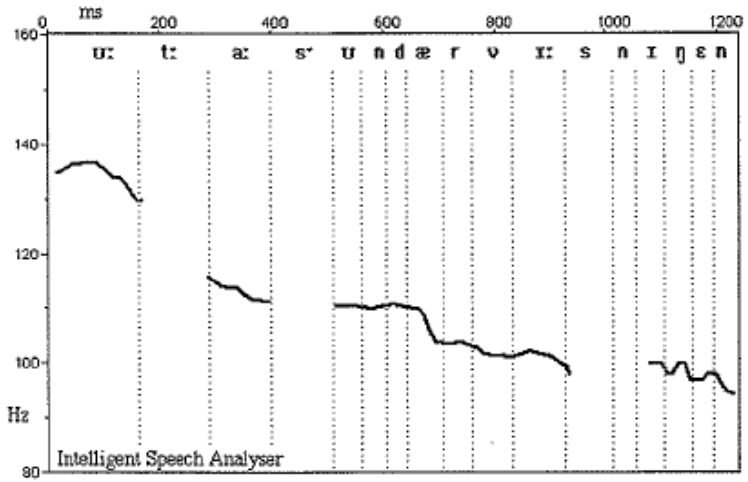

Figur 14. (Hur är det med) uttalsundervisningen (i ämnet)? Fisv., manlig talare

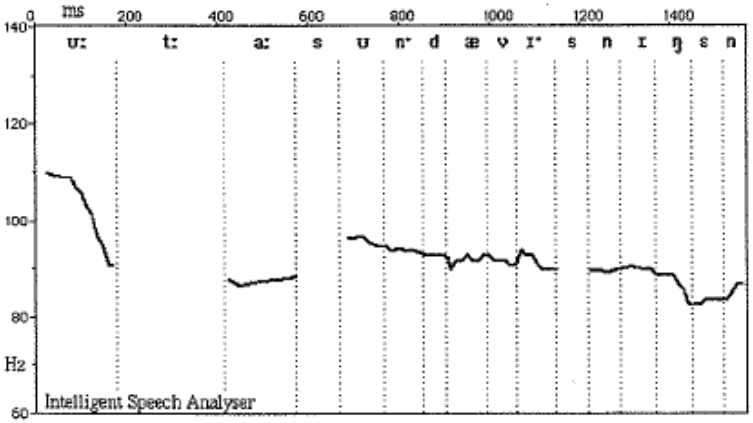

Figur 15. (Hur är det med) uttalsundervisningen (i ämnet)? Fisv., manlig talare

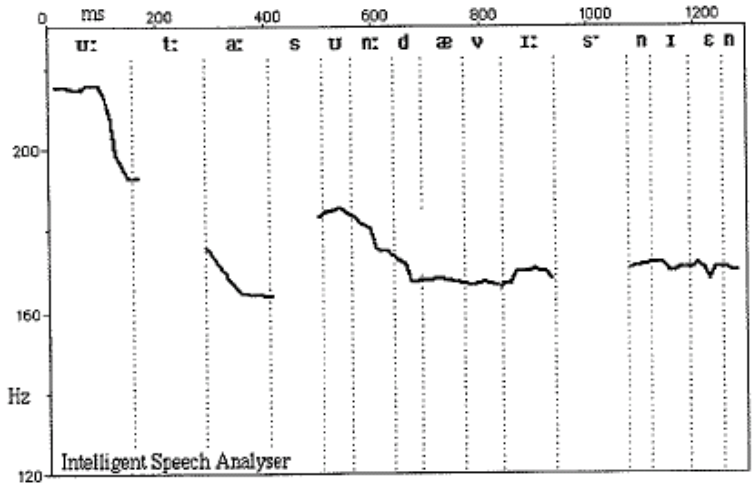

Figur 16. (Hur är det med) uttalsundervisningen (i ämnet)? Fisv., kvinnlig talare

Den första talaren uppvisar ett typiskt enbetoningsmönster med jämnt fallande grundton, från ca 220 Hz till ca 170 Hz. Detsamma gäller också den andra talaren. Grundtonen sjunker från ca 135 Hz till ca 100 Hz.

Den tredje talaren uttalar ordet med bibetoning på morfemet *under* och markerar på ett typiskt finlandssvenskt sätt var gränsen mellan sammansättningsleden går. Huvudbetoningen markeras med ett fall från ca 110 Hz till ca 90 Hz och bibetoningen från ca 100 Hz till ca 85 Hz.

En ännu tydligare bibetoning finns enligt samma finlandssvenska mönster hos den fjärde talaren. Huvudbetoningen markeras med ett fall från ca 215 Hz till ca 165 Hz och bibetoningen från ca 185 Hz till ca 170 Hz. Man kan tänka sig en uttalsmarkering utan eller möjligtvis också med bibetoning [ʊɹ˵ t:a:lsʊn:ɖærvi:sniŋ] eller [ʊɹ˵ t:a:lsʊ̩ n:ɖærvi:sniŋ].

5.5 8-staviga ord

Vi testade förekomsten av eventuell bibetoning i den åttastaviga sammansättningen *arbetsmarknadspolitiken* med strukturen AB+C där det sista ledet utgörs av ett romanskt lånord med huvudbetoning på sista stavelsen i separat uttal. Vi antog att det är högst sannolikt att det finns bibetoning i ett så långt ord. Uttalet hos fyra finlandssvenska informanter ser ut så här:

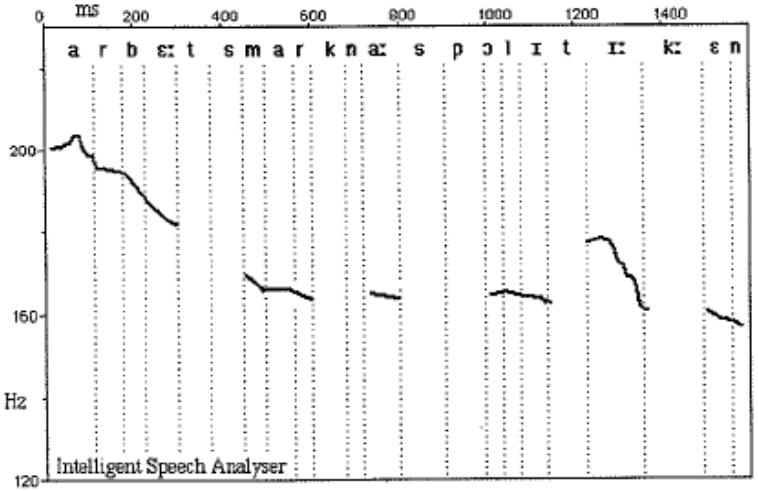

Figur 17. (Han talade om) arbetsmarknadspolitiken (i landet). Fisv., kvinnlig talare

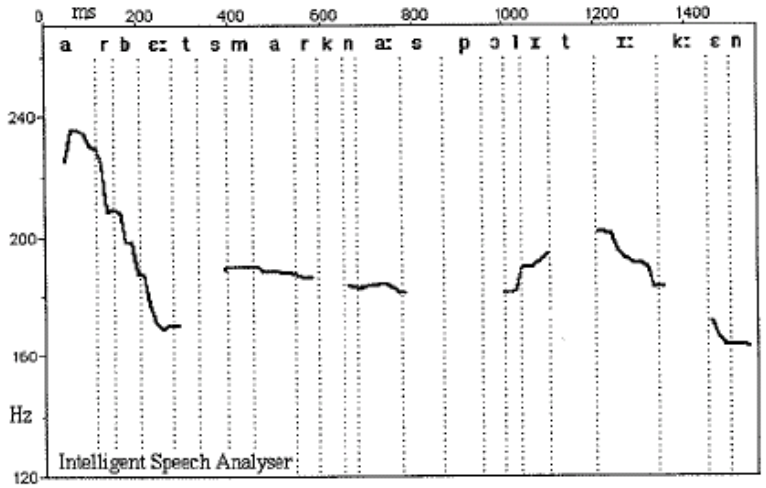

Figur 18. (Han talade om) arbetsmarknadspolitiken (i landet). Fisv., kvinnlig talare

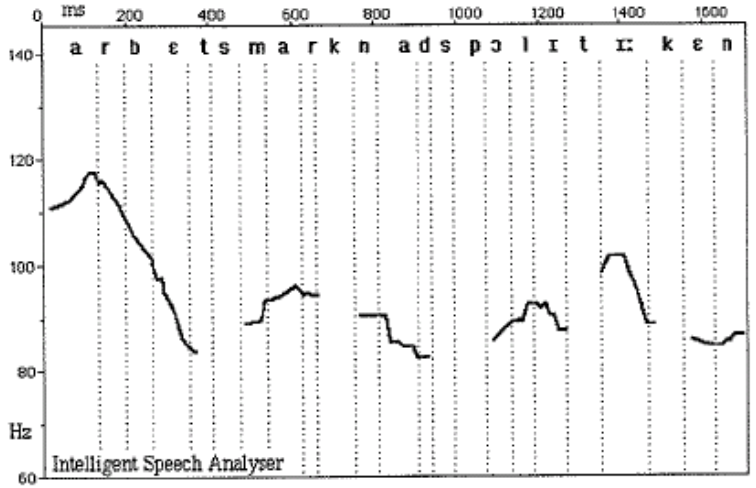

Figur 19. (Han talade om) arbetsmarknadspolitiken (i landet). Fisv., manlig talare

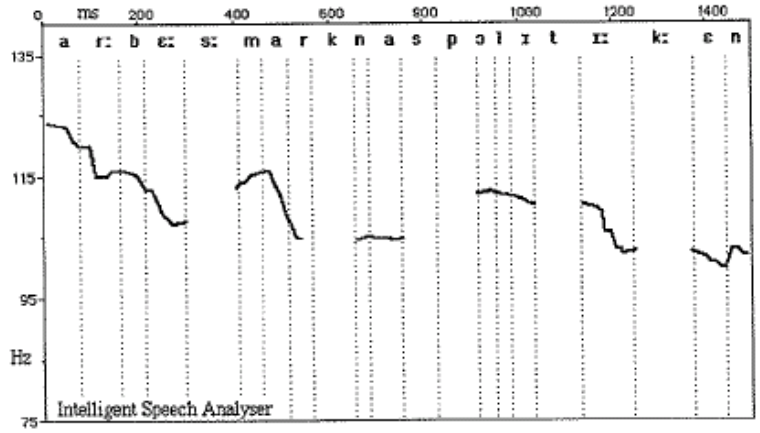

Figur 20. (Han talade om) arbetsmarknadspolitiken (i landet). Fisv., manlig talare

Informant 1 uttalar ordet med huvudbetoning på stavelsen *ar* och bibetoning på stavelsen *tik*. Man torde kunna betrakta detta uttal som normenligt i

finlandssvenskan. Grundtonen sjunker från ca 205 Hz till ca 160 Hz stiger snabbt till ca 180 Hz och sjunker åter till ca 160 Hz.

Informant 2 uppvisar ett liknande mönster med det undantaget att hon ytterligare har en andra något svagare bibetoning på stavelsen *mark*. Hon markerar m.a.o. alla de tre sammansättningsleden i sitt uttal. Den första sänkningen (= huvudbetoning) är från ca 240 Hz till ca 170 Hz, den andra (= svag bibetoning) från ca 190 Hz till ca 170 Hz och den tredje (= stark bibetoning) från ca 200 Hz till ca 160 Hz.

Informant 3 har huvudbetoning på första stavelsen i ordet med en sänkning från ca 115 Hz till ca 85 Hz och bibetoning på stavelsen *tik* med en sänkning från ca 100 Hz till ca 85 Hz. I likhet med informant 2 har han också en bibetoning på stavelsen *mark* med en sänkning från ca 95 Hz till ca 80 Hz. I motsats till informant 2 är det första bitrycket något starkare hos informant 3. Det är däremot svårt att säga om sänkningen på stavelsen *li* skall tolkas som en ytterligare svag bibetoning.

Informant 4 uppvisar ett avvikande uttalsmönster. Han har i likhet med de övriga informanterna huvudbetoningen på första stavelsen med en sänkning från ca 125 Hz till ca 105 Hz. Den starkaste bibetoningen faller på första stavelsen *mark* i nästa sammansättningsled med en sänkning från ca 115 Hz till ca 100 Hz. Det verkar som om den andra bibetoningen likaså faller på den första stavelsen *po* och inte på den sista stavelsen *tik* i det tredje sammansättningsledet. Sänkningen är från ca 110 Hz till ca 100 Hz. Detta uttalsmönster motsvarar egentligen det finska mönstret där man kan ha betoning i början på varje ord i en sammansättning.

Uttalsbeteckningen för långa ord som detta skall tydligen förses med bibetoning [ar:ˈbɛ:tsmarkna:ɖspoliti:ˌk:ɛn].

5.6 Långa ord i finskan

För att kunna jämföra uttalet av långa ord i finlandssvenskan med uttalet av liknande ord i finskan har vi analyserat uttalet av fi. *työmarkkinapolitiikan* (= arbetsmarknadspolitikens) hos tre informanter.

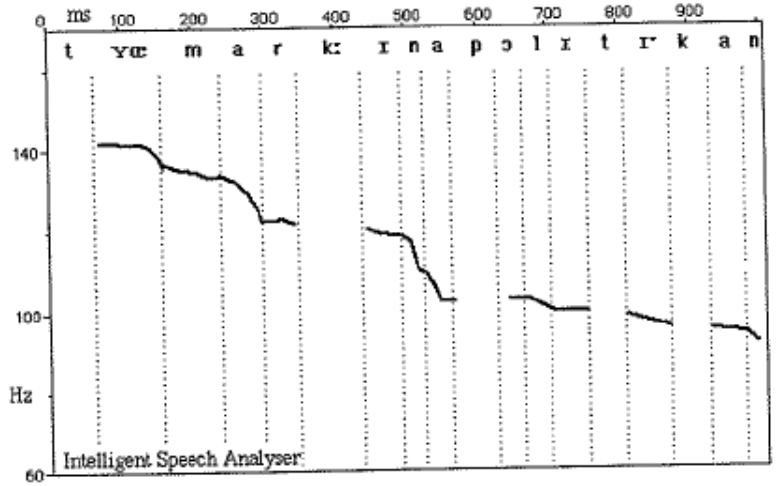

Figur 21. (Kyllä se hyvä on) työmarkkinapolitiikan (kannalta). Fi., manlig talare

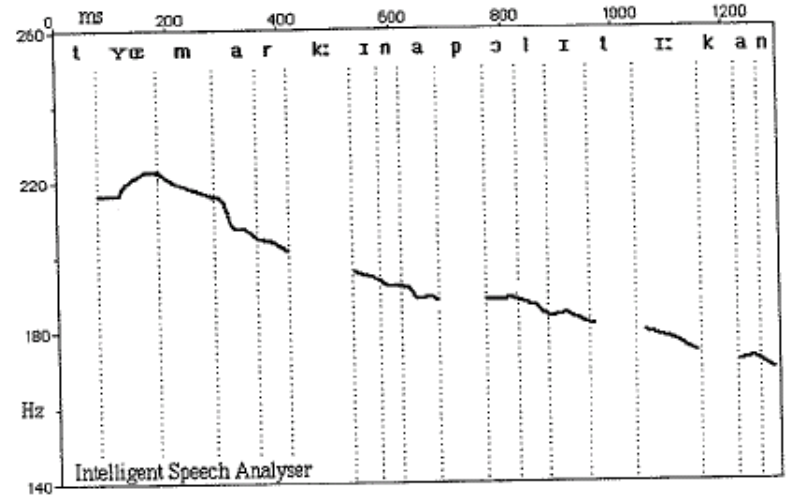

Figur 22. (Kyllä se hyvä on) työmarkkinapolitiikan (kannalta). Fi., kvinnlig talare

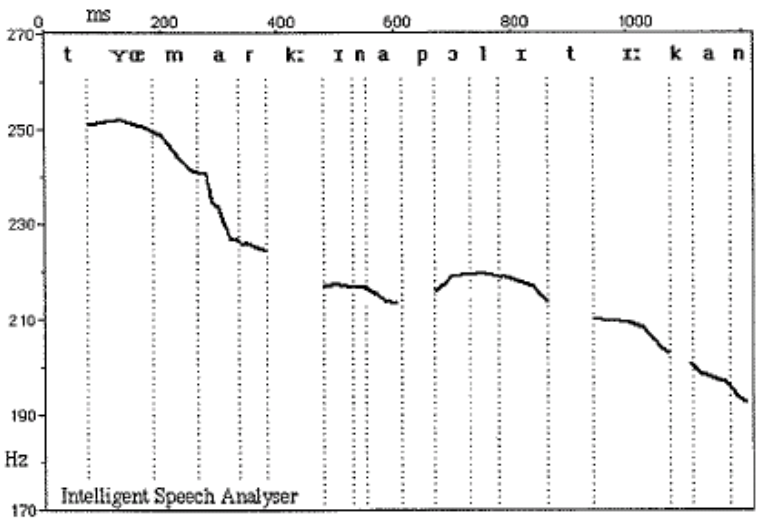

Figur 23. (Kyllä se hyvä on) työmarkkinapolitiikan (kannalta). Fi., kvinnlig talare

Informant 1 uttalar ordet med bara huvudbetoning med en sänkning av grundtonen från ca 140 Hz till ca 90 Hz.

Informant 2 uppvisar en svag tendens till bibetoning i början av det andra sammansättningsledet. Hon låter grundtonen sjunka från ca 225 Hz till ca 185 Hz under det första sammansättningsledet men fortsätter inte neråt utan på samma frekvens under den första stavelsen i det andra sammansättningsledet och sjunker därefter till ca 170 Hz.

Informant 3 däremot har tydlig bibetoning i början av det andra sammansättningsledet. Hon börjar uttalet vid ca 250 Hz och sjunker till ca 215 Hz och kommer upp till ca 220 Hz och sjunker åter till ca 190 Hz.

Sammanfattningsvis kan konstateras att den rätt vanliga avsaknaden av bibetoning i långa sammansättningar och avledningar i finlandssvenskan kan betraktas som ett inflytande från finskan där långa ord behandlas på samma sätt. Finskt inflytande är också att grundtonen sjunker tämligen kraftigt från och med den huvudbetonade stavelsen och om ordet uttalas med bibetoning stiger grundtonen snabbt före bibetoningen och sjunker återigen från och med den bibetonade stavelsen.

En praktisk tillämpning på grundval av våra iakttagelser är att det är tillräckligt att bara ange huvudbetoning i uttalsbeteckningar för långa ord i

finlandssvenskan utom kanske i flerstaviga tre- eller flerledade sammansättningar som också kan ha en bibetoning.

Det behövs en mera omfattande undersökning om uttalet av långa ord i finlandssvenskan med tanke på ord med olika typer av morfologiska strukturer. För att kartlägga de mest frekventa uttalsmönstren krävs det också fler informanter och även auditiva test jämte de akustiska analyserna.

Litteraturförteckning

Bergroth, H. 1922. *Om kvantitetsförhållandena i den bildade finlandssvenskan.* I: Studier i nordisk filologi 13. Helsingfors.

Elert, C.-H. 1970. *Ljud och ord i svenskan.* Almqvist & Wiksell.

Eliasson, S. 1978. Svensk kontrastiv lingvistik och felanalys. En översikt samt några aktuella teoretiska frågor. I: *Svenskan i modern belysning.* Ord och stil 9. Lund.

Gårding, E. 1974. *Kontrastiv prosodi.* CWK Gleerup Bokförlag.

Laurén, C., Hoffman, Y. & Nordman, M. 1977. *Svenskt uttal för finnar.* Otava.

Leinonen, K., Pitkänen, A. J. & Vihanta, V. V. 1982. Rikssvenskt och finlandssvenskt ljudsystem ur perceptionssynpunkt. X Fonetiikan päivät – Tampere 1981. I: *Tampereen yliopiston Suomen kielen ja yleisen kielitieteen laitoksen julkaisuja 7.* (toim. P. Sirviö). S. 163–218.

Norstedts svenska uttalslexikon (red. av Per Hedelin). 1997. Norstedts Förlag AB.

Reuter, M. 1973. *Kvantitetsförhållandena i helsingforssvenskan.* Folkmålsstudier XXIII. Åbo.

Reuter, M. 1977. Finlandssvenskt uttal. I: *Språkbruk och språkvård.* Helsingfors. S. 19–45.

Reuter, M. 1984. *Kvantitet i helsingforssvenskan.* Otryckt licentiatavhandling. Helsingfors universitet.

Svensén, B. 1987. *Handbok i lexikografi.* Tekniska nomenklaturcentralen 85. Esselte Studium och Tekniska nomenklaturcentralen.

Svensk uttalsordlista. 1994. Forskningscentralen för de inhemska språken. Skrifter 3. Helsingfors.